

Розата – царица на цветята

Стоян Влахов

Не е известно откъде точно произхожда цветето. Някои специалисти твърдят, че родината ѝ е Персия. В запазени старинни документи се посочва, че персийските градове са „потъвали“ в рози. От Персия розата е пренесена във Вавилон, където става символ на държавната власт. Тя е била на почит и в древна Юдея. Още се

Със своите ярки и красиви цветове розата се откроява сред другите растения и с право е наречена „царица на цветята“. Няма човек, който да не се е наслаждавал на нейната грациозност и аромат.

Нейните цветове доставят радост на душата, а зелените ѝ листа са отмора за очите.

носи славата на розовата долина на Соломон в околностите на Йерусалим. А Иран бил наречен от поетите Гюлистан – страна на розите (от турската дума гюл – роза). От Вавилон розата е пренесена в Древна Гърция, Тракия и Македония. Херодот споменава за нея около 45 г. пр.Хр. Храмът на богинята на красотата Афродита е

бил окръжен от прекрасна розова градина. Преди повече от 2600 години гръцката поетеса Сафо възпява розата като символ на красотата, любовта и плодородието. От Древна Гърция „царицата на цветята“ е пренесена в Рим, а по-късно се разпространява и в цяла Европа. От символ на красотата и любовта тя се превръща постепенно в белег на аристокрацията и божатството. Пословично е разточителството на Нерон, който прахосвал за т.нар. Неронов розови пирове водопади от розови цветове.

В България розата е внесена от турците в началото на XVII в. По данни на някои изследователи най-напред е била засадена в Берковско в началото на 1612 г. В долината между Стара планина и Средна гора обаче тя намира най-подходящи почвено-климатични условия за развитие. За сравнително кратко време се разпространява върху големи площи. През XIX в. България става известна в Европа с благоуханните си рози. Пруският офицер граф Хелмут Молтке, който бил на служба в турската армия, посещава през 1837 г. Казанлък и остава силно впечатлен от розовите насаждения. Тогава той нарича района „Розова долина“. В своя пътепис „В страната на розите“ той пише следното: „Въздухът тук е изпълнен с благоухание и това е не само образно, както обикновено се правят описанията при пътешествия, а съвършено буквално. Казанлък е Кашмир на Европа“.

Розите се култивират у нас главно за производство на масло. Получаването на висококачествено розово масло е истинско изобретение на българските производители. През периода 1870 – 1875 г. на европейския пазар са продадени около 1650 кг розово масло, от които 850 кг са произведени в Казанлък. До 1890 г. розовото масло се е теглело в мускали (1 мускал е равен на 4,810 г), а след това в килограми. Всяка търговска къща е имала собствена форма на мускала и свои шаблони за дървени каси, в които конкумите се нареждат в меко кече, за да не се счупят при дългото пътуване. Независимо от превратностите, свързани с производството на розово масло, то остава ненадминато по своите качества и

Проф. г.б.н. Стоян Влахов е завършил генетика и селекция в Селскостопанската академия в София и микробиология в СУ „Св. Климент Охридски“. От 1968 до 1999 г. преподава в Биологическия факултет на СУ, а от 1993 до 1999 г. ръководи Катедрата по обща и промишлена микробиология.

продължава да се търси от най-големите парфюмерийни и козметични концерни в света.

Розопроизводството в България има вече почти 4-вековна история. В миналото то е представлявало поминък за повече от 200 хиляди души от Розовата долина, където с рози са били заети 20 хиляди декара. През последните десетилетия поради различни причини розовите насаждения намаляха много. Този регрес в розопроизводството стана причина голяма част от местното население да загуби традиционния си източник на доходи. Сега се правят усилия да се възстанови старата слава на Розовата долина и вече се чувства процес на съживяване. Освен масло у нас от розов цвят се произвеждат още розов конкрет, розанол, розова вода, чай роза, конфитюр от рози, ликьор роза и други. Някои от тези продукти притежават лечебно действие. Фармацевтичните свойства на маслогайната роза са изследвани подробно от специалистите в Института по розата в гр. Казанлък. Получените от розов цвят лечебни препарати притежават ефикасно действие срещу възпаление на венците,

ангина и стомашно-чревни разстройства. Розовият конкрет се препоръчва за лекуване на алергични кожни заболявания, а розанолът е ефикасно средство срещу жлъчни и бъбречни болести. През последните 30 години бе доказано, че българското розово масло притежава цяла гама от лечебни свойства. Разработен и усъвършенстван е метод за лечение с това масло на възпаления на жлъчката и жлъчните пътища, на бронхиалната астма, дискинезията (притискане на жлъчния мехур) и други заболявания. Колектив от български учени доказва, че препарат, създаден от розово масло, може да се използва за терапия на някои форми на стомашните и дуоденалните язви. Лечебното действие на този препарат се основава на способността му да потиска развитието на бактерията Хеликобактер пилори (причинител на язви). Етеричното розово масло притежава и психотерапевтични качества. Затова се използва в ароматерапията. Освен това то регулира кръвното налягане, подобрява способността за концентрация, помага при главоболие, стрес и емоционална нестабилност. Розовата вода пък е идеално средство за почистване на кожата, независимо дали е мазна, суха или нормална. Тя придава блясък на косата и я прави по-здрава. Конфитюрът от рози притежава леко слабително действие и регулира стомашната секреция.

Уникално тонизиращо лекарство е розовият мед. За получаването му се варят на слаб огън в 100 мл вода 80 г свежи розови листа в продължение на 15 минути. Отварата се оставя да престои при стайна температура едно денонощие. След това към нея се прибавят 100 г мед и се разбърква до получаване на хомогенна смес. Приема се по 1 – 2 чаени лъжички три пъти на ден.

Розовият цвят притежава 25 аромата с много нюанси, които трудно могат да се опишат, защото всеки човек ги чувства различно. Миризмата на розите се дължи на съдържащите се в цвета етерични масла. Тя зависи и от почвата, в която се отглеждат растенията. Интензивността пък на

розовия аромат зависи от времето. Когато е хладно и облачно, някои рози миришат слабо. Слънчевото и задушното време усилват розовия аромат. При увяхване цветовете също променят аромата си.

Поради уникалните си свойства розовото масло е задължителен компонент в голяма част от световноизвестните парфюми. За да бъде ароматът му постоянен, се събира на едно място реколтата от няколко години и по този начин се получават един и същ среден състав и разбира се, един и същ аромат.

В света са известни около 3500 вида и разновидности от рози. В продължение на стотици години те са били кръстосвани и подобрявани. В резултат на това са получени много хибриди, а броят на разпространените сортове е неизвестен. У нас са разпространени много видове рози, по-важни от които са следните:

- **Казанлъшка роза.** Цветовете ѝ са розови или бели, с много тичинки. Отглежда се за производство на българско розово масло.

● **Столистна роза.** Има кичести светло-розови цветове. Не образува плодове и се размножава само с издънки.

● **Ремонтантни рози.** Получени са във Франция през 40-те години на XIX в. чрез сложно кръстосване. Ценното им качество е, че цъфтят два пъти в годината. Храстът е висок, а цветовете са едри.

● **Полиантови рози.** Получени са също във Франция през 1977 г. след кръстосване на мултифлорна с чаена роза. Цветовете са дребни и събрани в големи съцветия, а храстът е разклонен.

● **Чаено-хибридни рози.** Отглеждат се както за украса в паркове и градини, така и за орязан цвят за букети. От тях са известни много сортове с разнообразни багри. Имат едри кичести цветове, по един, рядко по 2 – 3 на цветна връжка.

● **Миниатюрни рози.** Храстчето им едва достига височина 20 – 30 см, а цветовете им са с диаметър 15 – 20 мм.

Мечта на селекционерите е била синята роза. Тя е получена за първи път в Германия през 1910 г., когато Шмид създава сорта Велхелблау. През периода 1945 – 1974 г. са създадени редица сортове от синята роза, които носят различни наименования.

Розите обичат добре озрети от слънцето терени и леки пясъливо-глинести почви. Много важно е да няма плитки подпочвени води, защото корените им достигат

голяма дълбочина. Розите никнат десетки години на едно място, поради което преди засаждането почвата трябва да е много добре подготвена.

Най-подходящият срок за засаждане на розите е от 15 октомври до 15 ноември. През есента те укрепват кореновата си система, а през пролетта започват да се развиват. Разстоянието между редовете зависи от сорта и условията за отглеждане и варира от 40 до 80 сантиметра.

Светлината е едно от най-важните условия за отглеждане на градинските рози, които са светлолюбиви. На сянка и при разсеяна светлина те етиолират бързо и прекратяват цъфтежа си.

Както и останалите цветя, розата напомня позабравената истина, че светът е създаден, за да се чувстват хората щастливи. Няма да бъде преувеличено, ако се каже, че специално за България розата играе много важна роля и се е превърнала в символ за природните красоти на нашата страна. ■

Най, най, най...
между пеперугите

... С най-ярък блясък на крилата са южноамериканските пеперуги от рода *Morpho*. Горната страна на крилата им е синя, с преливащи се металически цветове. Това се дължи на факта, че долната страна на люспите на крилата им е пигментирана и това силно увеличава интерференцията на светлината, отразяваща се от тях. Една от най-едриите пеперуги от рода – *Morpho rhetenor*, достига до 18 см размах на крилата и благодарение на силния си блясък огромните пеперуги са забележими от километри разстояние. Те са гордост за всяка колекция.

... Най-големите познати днес дневни пеперуги са от род Ornithoptera. Пеперугата *O. alexandrae*, известна с популярното име птицекрилка и обитаваща югоизточната част на Папуа (о-в Нова Гвинея), има размах на крилата до 19 см. Но в литературата има сведения, че през 1885 г. английски естественик отстрелял с пушка екземпляр от близък вид – *O. victoriae*, който достигал с разперени крила до 22 – 23 см. Между нощните пеперуги безспорен шампион е *Thysania agrippina* с размах на крилата до 30,8 см.

А най-голяма повърхност на крилата има азиатската пеперуга *Attacus atlas*, чиито размах достига до 28 см, а общата им повърхност – до 263,2 квадратни сантиметра.

... Най-малката дневна пеперуга живее в Афганистан. Това е видът *Micropsiche ariana*, чиито размах на крилата е само 7 мм. А най-гребната нощна пеперуга е *Johansonia arctosea*, която се среща в Англия и достига само до 2 мм.

... Най-дълъг хобот има африканската пеперуга *Macrosila morgani* от о-в Мадагаскар. Нейният хобот достига до 35 см и тя единствена може да опрашва орхидеята *Angraecum sesquipedale*, която има дълбочина на венчето до 30 см.

... Най-гласовита е нощната пеперуга Мъртвешка глава (*Acherontia atropos*), която живее и в България. Тя достига на големина до 13 см и е получила зловещото си име поради наличието на гръбната страна на гърдите на една рисунка, много наподобяваща човешки череп с кръстосани кости. Има дълъг хобот, с който изсмуква нектар от цветята, но понякога прониква и в пчелни семейства, привлечена от аромата на нектара и меда. При проникването в пчелните кошери често издава пронизителен писък. Смята се, че писъкът се получава от бързо активно издухване на въздух от предното черво, който причинява трептене на хитиновата покривка на устната кухина на пеперугата.